A Quarterly Publication of Press Council Nepal

संहिता

SAMHITA

प्रेस काउन्सिल नेपालको त्रैमासिक प्रकाशन
असोज, २०७८ । अङ्क ५०

स्वच्छ, स्वस्थ, स्वतन्त्र, मर्यादित पत्रकारितामैत्री
प्रेस काउन्सिल नेपाल

प्रधान सम्पादक
बालकृष्ण बस्नेत

सम्पादक
दुर्गा भण्डारी पौडेल

प्रबन्ध सम्पादक
दीपक पाण्डे

सम्पादन मण्डल
गणेशप्रसाद पोखरेल
ठाकुरप्रसाद बेलबासे
हरिप्रसाद जोशी
झबिन्द्र भुसाल
दीपक खनाल

कभर, आवरण/ले-आउट
शिव वि.क (मिलन)

प्रकाशक : प्रेस काउन्सिल नेपाल
पो.ब.न.: ३०७७, सञ्चारग्राम, तिलगङ्गा, काठमाडौँ, नेपाल
फोन : ९७७-१-४११२७९९, ४११२६७८
इमेल : pcn2027writing@gmail.com
वेबसाइट : www.presscouncilnepal.gov.np
मुद्रण : रोल्वालिङ अफसेट प्रेस, काठमाडौँ

विषयसूची

शीर्षक	पृष्ठ
सम्पादकीय	
१. स्वाद हराएको पत्रकारिता : माधव शर्मा	१
२. आमसञ्चारमा विभेदकारी उखानहरू छ्याप्छ्याप्ती : भुवन देवकोटा ‘शरद’	५
३. आचारसंहिता कस्ता पत्रकारका लागि ? : यज्ञ शर्मा	१०
४. पत्रकारका नाममा रकम लिने, श्रमजीवी भोकै मर्ने : डिआर पन्त	१६
५. कोभिडले सङ्कुचित बनाएको प्रदेश २ को पत्रकारिता : लालबाबु शेख	१९
६. युट्युबरका प्रश्न : गोपनीयताको हकविरुद्धको कसुर : बबिता बस्नेत	२२
७. सङ्क्रमणपछि फेला परेका तमाम डाक्टरहरू : गणेश पोखरेल	३०
८. गीत-सङ्गीतको मर्म बिगार्ने टिकटक : शरद अधिकारी	३५
९. कहिले बन्छ मिडिया समृद्धिको सारथी ? : कृष्ण ओली	४१
१०. बिनालगामका घोडा : युट्युबर : दुर्गालाल केसी	४९
११. अग्रजको योगदानको कदर गरौँ : आनन्द गौतम	५५
१२. गन्तव्यहीन यात्रा कहिले हुन्छ पूरा : सुदर्शन रिजाल	६१
१३. युट्युबर उर्फ ‘पापाराजी’ : गोपाल काफ्ले	६९
१४. मल्टिमिडियाले दिएको अवसर : लिलाराज भट्टराई	७४
१५. विज्ञापनका नाममा ‘भ्रम’ छर्छन् रेडियो : वसन्त आचार्य	७८
१६. राज्यको निसानामा पत्रकार : लक्की चौधरी	८४
१७. काउन्सिललाई सरकारले अह्राउन मिल्दैन : राजेन्द्र दाहाल	९०
१८. निजी जीवनमा छिर्दै युट्युबर : जमुना वर्षा शर्मा	१०५
१९. युट्युबरको मति : महिला हिंसाको खेती ! : गगनशिला खड्का	११२
२०. सामुदायिक रेडियोमा महिलाको सबल उपस्थिति : कविता शर्मा	११९

२१. पत्रकारितामा भ्रामकताको सहारा : गणेशदत्त भट्ट १३१
२२. बिटदेखि बुकसम्म : विराट अनुपम १३५
२३. मूलधारलाई नदुःखेको दूरदराज : विद्या राई १३९
२४. राजनीति र पत्रकारिता : कताको बफादारिता ? : डा. अश्वस्थामाभक्त खरेल १४३
२५. भ्रामक समाचार : समस्याको जड : सविना पौडेल १५४
२६. पत्रकारितामा रहर : चुनौती र अवसर : पवित्रा पराजुली १५७
२७. सञ्चार कानुन : प्रहरी प्रशासनले जानून् ! : मेगराज खड्का १६३
२८. विभेद उजागर गर्ने क्षेत्र नै विभेदपूर्ण : मुना बोहरा १६९
२९. सङ्कटको समयमा पत्रकारिताको महत्व : प्रताप दुलाल १७५
३०. पत्रपत्रिका वर्गीकरण : किन र कसरी ? : शिवप्रसाद पराजुली १८३
३१. बदमासी एउटाको, बदनामी सबैको : : कमला गुरुङ १९६
३२. किन रोज्दैन नयाँ पुस्ताले पत्रकारिता ? : ईश्वर देवकोटा २०२

सम्पादकीय

फराकिलो पत्रकारिता र प्रेस काउन्सिल

मिडिया क्षेत्रमा थुप्रै समस्या, चुनौती र सम्भावनाहरू देखिएका छन् । चुनौतीले अवसर पनि ल्याउने स्वभाविक हो । मिडिया क्षेत्रका नयाँ आयामले जनमानसलाई नयाँ, नयाँ खुराक पनि दिएको छ, सँगसँगै थुप्रै प्रश्नचिन्ह उठाइरहेको छ । स्थापनाको ५२औँ वार्षिकोत्सवको सन्दर्भमा प्रेस काउन्सिल नेपालले यी समग्र पक्षलाई केन्द्रबिन्दुमा राखेर आफ्ना काम-कारबाहीलाई पुनरावलोकन गरिरहेको छ ।

सञ्चार माध्यमको अनुगमन गर्ने, आचारसंहिता पालना गराउन सचेत गराउने नियामक निकाय हो काउन्सिल । २०२७ साल असोज ६ गते तत्कालीन राजनीतिक व्यवस्थाका नेतृत्वले यो संस्था स्थापना गर्दा पक्कै केही छदम उद्देश्य लुकेको थियो होला । पञ्चायती व्यवस्थाविरुद्ध प्रेसले आवाज उठाउँदै आएको बेला आमनागरिकलाई व्यवस्थाका विरुद्ध भड्काउँछ भन्ने डर तत्कालीन शासकहरूमा नभएको होइन । तत्कालीन प्रेसलाई राज्यअनुकूल बनाउन प्रेस काउन्सिल नेपालको गठन भएको थियो । उतिबेला पत्रकारितालाई राजतन्त्र र पञ्चायती व्यवस्थाप्रति आस्थावान बनाउन प्रयत्नरत गरिन्थ्यो । प्रेसले खुलेर पञ्चायती व्यवस्था र राजतन्त्रको आलोचना गर्न सक्दैनथ्यो । सरकार र व्यवस्थाका विरुद्ध आलोचना गर्दा प्रेस काउन्सिलले आचारसंहिताको डण्डा चलाइने गरेको इतिहास छ । लामो समयसम्म त्यही पृष्ठभूमिबाट हुर्किएर आएको संस्था भए पनि काउन्सिललाई २०४६ साल पछिका दिनमा भने स्वतन्त्र र स्वायत्त निकायका रूपमा राखिएको छ । २०४६ को राजनीतिक परिवर्तनपछि काउन्सिलको अस्तित्व र भूमिका फरक रूपमा देखिएको हो ।

प्रेसलाई एक दलीय शासन व्यवस्थाको वकालत गर्न निर्देश गर्ने परिपाटी अन्त्य हुने नै भयो । काउन्सिल निष्पक्ष भूमिकामा रहनुपर्ने भयो । काउन्सिल सरकारबाट नभइ कानुनबाट निर्देशित हुनुपर्छ भन्ने मान्यताले २०४८ सालमा प्रतिनिधिसभाले संसदमा प्रेस काउन्सिलसम्बन्धी ऐन बनायो । उतिबेला मूलतः

छापा माध्यमलाई नियमन गर्ने उद्देश्य राखिएको थियो । अहिले रेडियो, टेलिभिजन, अनलाइनसम्मको अनुगमन गर्नुपर्ने अवस्था छ । युट्युबका समेत अनेक खालका समस्याबारे काउन्सिलले अध्ययन गरिरहेको छ ।

काउन्सिल पत्रकारिता क्षेत्रलाई स्वतन्त्र र मर्यादित बनाउन पनि सदैव क्रियाशील छ । कानुनले दिएको क्षेत्राधिकारमा सीमितताका कारण काउन्सिलले आफ्नो भूमिकालाई खुम्च्याउनु परेको छ । आजको प्रविधि सम्पन्न समाजमा प्रेस भनेको केवल छापा, रेडियो र टेलिभिजन मात्रै होइन, वैकल्पिक सञ्चार माध्यम, अनलाइनमा आधारित पत्रिका, इन्टरनेटमा आधारित टेलिभिजन पनि हुन् । अन्य सामाजिक सञ्जाललाई पनि सञ्चार माध्यम भन्नुपर्ने भएको छ, जसले नागरिक पत्रकारिता भनेर वकालत गरेको छ । त्यसैगरी समाचारको शैलीमा सूचना दिने युट्यब च्यानलजस्ता सामाजिक सञ्जालमार्फत आउने सूचनालाई पनि आम मानिसले पत्रकारिता भनी बुझेका छन् । यस्ता प्रविधियुक्त सञ्चार माध्यमहरूले पत्रकारिताकै शैलीमा चलेका अन्य सञ्चार माध्यमहरूलाई स्वस्थ्य स्वतन्त्र र मर्यादित बनाउनु अहिलेको मुख्य चुनौती रहेको छ ।

प्रेस आफैँ जिम्मेवार र मर्यादित बन्नुपर्छ भन्ने मूल मान्यता हो । नेपालमा पनि प्रेसलाई मर्यादित र जिम्मेवार बनाउन पत्रकार स्वयम्ले बनाएको आचारसंहिता पालना गराउन प्रेस काउन्सिल नेपाल क्रियाशील छ । आचारसंहिता मात्र होइन, प्रेस स्वतन्त्रता उल्लङ्घनका घटनामा समेत काउन्सिलले नियमित अध्ययन र अनुगमन गर्दै आएको छ । श्रमजीवीका मुद्दालाई समेत नियमित ढङ्गले उठाउँदै आएको छ । नेपाली प्रेसको समृद्धिका पक्षमा सरकारलाई नियमित झक्झकाउने काममा मूलरूपमा काउन्सिलले नै अगुवाइ गरेको छ ।

प्रेस काउन्सिलबाट आशा र अपेक्षा धेरै गर्नु स्वाभाविक पनि हो । सूचना र प्रविधिको क्षेत्रमा समाज धेरै अगाडि बढिसकेको छ । प्रविधियुक्त मिडियालाई नियमन गर्नका लागि प्रस्ट कानुन बनिसकेको छैन । यसअघि आमसञ्चार र मिडिया काउन्सिल ऐनको मस्यौदा संसदमा छलफलका लागि पेस भएको थियो । उक्त विधेयक विवादास्पद भएका कारण प्रक्रिया अगाडि बढ्न सकेन । प्रेसलाई मर्यादित बनाउने अभिप्रायले ल्याइएको मिडिया काउन्सिल विधेयकका कतिपय प्रावधान प्रेस तथा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रताबाहिर भएको भन्दै विवाद देखियो । काउन्सिल, पत्रकार महासङ्घलगायत संस्थाहरूको विरोधका बाबजुद पनि विधेयक छलफलका लागि पेस गरिएको थियो । सङ्घीय सरकारको त्यस्ता कामको पुनरावृत्ति हाल प्रदेश सरकारहरूले पनि गरेका छन् । प्रेस स्वतन्त्रताविरोधी प्रावधानहरू राखेर पछिल्लोपटक गण्डकी प्रदेश सरकारले गण्डकी प्रदेशमा

आमसञ्चार सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक 'गण्डकी प्रदेश आमसञ्चार ऐन २०७७' ल्याएपछि पत्रकारहरूलाई तरङ्गित बनाएको छ । पत्रकारहरूको सुझावका बाबजुद पनि कानुन ल्याएर प्रेस तथा अभिव्यक्ति स्वतन्त्रतालाई कुण्ठित बनाउने काम गरेको छ । प्रेस काउन्सिलले उक्त विधेयक फिर्ता हुनुपर्ने माग गर्दै आधिकारिक धारणा सार्वजनिक गरिसकेको छ । गण्डकी मात्र नभइ कर्णाली, लुम्बिनी प्रदेशमा समेत समस्या उही छ । यसबारे पनि काउन्सिलले आफ्नो प्रस्ट धारण सार्वजनिक गरिसकेको छ ।

पत्रकारिता क्षेत्रका यी विविध समस्याका बिचमा काउन्सिलले आफूलाई थप प्रभावकारी ढङ्गले उभ्याउनुपर्नेछ । प्रेस स्वतन्त्रतालाई खुम्च्याउने कुनै पनि गतिविधिलाई अघि नबढाउन सरकारलाई सल्लाह, सुझाव दिनेदेखि नयाँ मिडियाका समस्या सुल्झाउन पहल गर्नेसम्मका दायित्व छ । काँधमा आएका यी कार्यभार पूरा गर्न प्रेस काउन्सिल नेपाल सक्रियतापूर्वक लाग्नेछ ।